

Perevägivalda uuringu tulemustest Eestis

ETTEKANNE KOOLITUSEL INIMKAUBANDUSE ENNETAMINE- KOOLITUS ÕPETAJATELE NOORSOOTOOTAJATELE JA KUTSENÕUSTAJATELE

Iris Pettai

Eesti Avatud Ühiskonna Instituut

Selle aasta suvel viis Eesti Avatud Ühiskonna Instituut Eestis läbi perevägivalda alase uuringu. Tegemist on esimese usaldusväärse uuringuga, kus küsitleti kogu täiskasvanud elanikkonda, nii naised kui mehed (15 – 74.aastased). Küsitluses osales 535 naist ja 472 meest, kokku 1007 inimest. Valim on esinduslik Eestile kui tervikule. Uuring tugines rahvusvahelistele meetodikatele, küsitlesid professionaalsed intervjuerijad firmast Saar Poll. Küsitlus kontsentreerus järgmisele:

1. Selgitada, kuidas Eesti ühiskond tajub pere- ja naistevastast vägivalda kui teravat probleemi. Kuidas peetakse pereringis ja lähedaste inimeste vahel aset leidvat vägivalda kuritegevuseks;
2. Kuidas pere- ja naistevastane vägivald on Eestis levinud. Kuidas vägivald juhtub on mõjutanud naiste tervislikku seisundit, positsiooni ühiskonnas, pereelu, suhtumist oma abikaasadesse/partneritesse jne.;
3. Kes satuvad suurema tõenäosusega ohvriteks? Mille poolest erineb ohvriks langenud naine teistest naistest?
4. Selgitada, millised on elanikkonna ootused politsei, sotsiaaltöötajate jt. suhtes ohvrite abistamisel ja perevägivalda juhtumite lahendamisel.

Uuring võimaldas lahti seletada ja ümber lükata paljusid Eestis käibel olnud stereotüüpeid ja müütilisi arusaamasid perevägivalda aga ka vägivalda kohta üldse.

1. **müüt. Eestis tuleb perevägivalda harva ette.** Ametlik politseistatistika fikseeris aastal 2000 kogu aasta kohta vaid 676 isikuvastast kuritegu. Uuring näitas, et perevägivald on levinud ja tavapärane paljudes peredes. Perevägivald on suunatud eeskätt naiste vastu. Iga päev kannatab 252 naist füüsilise ja 33 seksuaalse vägivalda all. 2/3 juhtumitest toimuvad naise kodus.
2. **Müüt. Normaalne mees ei ole vägivaldne.** Oma naist peksab ja kohtleb vägivaldselt asotsiaal või alkohoolik. Tegelikult on ka täiesti normaalsed, keskmised Eesti mehed vägivaldsed. Vägivaldseid mehi on kõikides ühiskonna kihtides.
3. **Müüt. Perekond ja kodu on naisele turvaline koht.** Uuringu andmetel võib väita, et just kodu on naisele kõige ohtlikum koht. Aastas saab Eestis vägivalda tõttu vigastada 44 000 naist, neist 6 000 saab raskeid ja eluohtlikke vigastusi. Pooled vigastustega lõppenud juhtumitest toimuvad naise kodus.
4. **Müüt. Mehed on sagedamini vägivalda ohvrid kui naised.** Tegelikult on naisohvreid rohkem. Iga päev langeb Eestis vägivalda ohvriks 285 naist ja 227 meest. Mehed kannatavad vägivalda all peamiselt avalikes kohtades, vaid 9% juhtudest toimub kodus.

5. **Müüt. Naine ei vaja riigi ega kellegi teise sekkumist peres toimuvasse vägivalda.** Naisel on alati võimalus lahutada ja vägivaldse mehe juurest ära minna. Ei pea laskma end aastate kaupa peksta. Tegelikuses on olukord naise jaoks väga keeruline. Äraminek tähendab vaesusesse langemist. Naiste palgad on madalamad kui meestel. Enamasti pole materiaalseid võimalusi, et vägivaldse mehe juurest ära minna.

Vägivallatseja jääb karistamata.

Uuringu andmetel jõuab politseini vaid väike osa vägivallajuhtumitest. Politseid teavitas kõige raskematest juhtumitest vaid 10% naised ja 14% mehed. Suuremad barjäärid politsei teavitamisel on naistel. Põhjused, miks ei teatata politseile, on erinevad. 59% ei pea toimunut piisavalt tõsiseks, pooled ei tahtnud, et keegi teada saaks, kolmandikul oli piinlik, 28% arvab, et politsei poleks neid uskunud.

Uuring näitas, et kuigi 12 kuu jooksul sai vägivalda tõttu vigastada 44 000 naist ja nendest raskeid vigastusi oli 6 000, jõuab kriminaalsüüdistuseni või süüdimõistva otsuseni kohtus ka kõige raskematest juhtumitest vähem kui kümnendik. Vägivallatseja jääb valdaval osal juhtudest karistamata.

Karistamatust soosib ka Eesti seadusandlus. Eestis kehtiva kriminaalõiguse kohaselt algatab politsei kriminaalmenetluse kui naine on praktiliselt vigaseks pekstud (omab pikaajalist terviseriket või on kaotanud 1/3 oma töövõimest). Kõik kergemad juhtumid jäävad ohvri enda mureks, mis tähendab, et tal tuleb endal algatada erasüüdistus (kriminaalkoodeksi § 113 alusel), anda asi kohtusse, maksta kautsjoni (30 päevapalga ulatuses), tõestada ise süüd või palgata advokaat jne. Kõik see käib keskmisele naisele selgelt üle jõu ja asi jääbki katki.

Probleem, miks naised ei teavita politseid, miks juhtumid ei jõua kohtuni, miks perevägivallatsejad jäävad karistusetu, jääb paljuski avalikkuse hoiakute taha. Situatsioon Eestis on sarnane lääneriikidele paarkümend aastat tagasi, kui avalikkus suhtus perevägivalda leplikult. Nn. mõõdukat perevägivalda Eestis õigustatakse, seda ei peeta kuriteoks, see on normaalne ja lubatud käitumine.

Kaks tüüpilist arusaama:

- Naise kerge kehaline karistamine, kui see jääb nn. mõistlikkuse piiridesse (ohver ei invaliidistu ega sure) on asjakohane ja normaalne. Enamasti on naine selle ära teeninud, olles mehele halb naine, kehv pereema jne.;
- Naine ise provotseerib meest vägivallale teda näägutades ja hurjutades. Mehelik eneseväarikus eeldab näägutamisele vastamist rusikahoobi vms., pärast mida käitub naine mõnda aega mõistlikult.

Ühiskondlikud hoiakud ja arusaamad on üheks põhjuseks, miks naised harva teavitavad juhtunust politseid. Naiselt oodatakse kannatlikkust ja ohvrimeelset käitumist. Avalikkus mõistab hukka naise, kes "tüli perest välja kannab". Seetõttu teavitab naine politseid alles siis, kui kodune vägivald on ületanud igasuguse talutavuse piiri. Inglismaal korraldatud uuring näitas, et naine helistab politseisse alles siis, kui ta on oma mehelt keskmiselt 30 – 35 korda peksa saanud.

Vägivalla hind on väga suur.

Kogetud vägivald mõjub ohvrite tervislikule seisundile, psüühikale, mõjutab nende suhtlemisvõimet, tööalast konkurentsivõimet, elatustaset, pereelu kvaliteeti jne.

VÄGIVALLA TAGAJÄRJED NAISTELE - OHVRITELE

1. Eluohtlikud vigastused

44 000 naist saab aasta jooksul vigastada, neist 6 000 eluohtlikult
20% on väga halb tervislik seisund

2. Traumeeritud psüühika

85% on nõrkus ja väsimus
84% kaotab kergesti enesevalitsuse
50% on unetus
33% on enesetapumõtted

3. Alkoholisõltuvus

33% on alkoholisõltuvus
19% joob kangeid jooke
36% joob kergemaid jooke (viin, liköör)
40% joob õlut

4. Konfliktised peresuhted

Ohvril on harva hea kliimaga pereelu
Sagedased on peretülid, kus üksteist vastastikku ägedalt

5. Ebapüsivad abielud

Ohvril on mehega raske usalduslikult suhelda ja luua normaalset pereelu, 50% on mitmendat korda abielus
23% planeerib lahutust praegusest abikaasast

6. Vaesus

48% saab tarbida vaid esmaseid toidu- ja tööstuskaupu
35% elab täielikus vaesuses (tulu 1 pereliikme kohta kuni 1 000 krooni kuus)

7. Ebakindlus tööturul

49% kardab kaotada töökohta
46% hindab kehvaks oma konkurentsivõimet tööturul
43% on olnud viimase 12 kuu jooksul töötud (ka ajutiselt)

8. Suutmatus oma elu korraldada

45% puudub algatus- ja otsustusvõime, et oma elus midagi muuta

süüdistatakse ja kus mees
rakendab füüsilist vägivalda

Kõige rängemalt kahjustab vägivald naiste tervist. Iga viies ohver kurdab halva või väga halva tervisliku seisundi üle, neil on sagedamini kroonilised haigused aga ka invaliidsus, kui naistel, kes pole (viimase 12 kuu jooksul) vägivalda kogenud.

Uuringu andmetest võib järeldada, et ohvrite psüühika on äärmiselt kurnatud. Elamine pideva pinge all ja koduse vägivalda kartuses on viinud enamiku ohvritest stressi seisundisse, 85% kurdab nõrkuse ja väsimuse üle, pooltel on unetus. Elamine ohvrina on elamine pidevas piirsituatsioonis, kus riskioht, et ohver ise oma elu lõpetab, on üsnagi suur, kuna kolmandik ohvritest mõtleb aeg-ajalt enesetapule (mitteohvrid mõtlevad enesetapule 2 korda harvemini).

Iga kolmas ohver on alkoholilembene, kuna tarvitab alkoholi sellise määrani, et jääda purju. Iga viies ohver eelistab vähemalt mõned korrad kuus juua kangeid (üle 35%) jooke, iga kolmas kergemaid (vein, liköör) jooke, 40% joob õlut.

Ohvritele on iseloomulik suur ebakindlus oma tuleviku suhtes. Iga teine ohver kardab kaotada lähiaastatel tööd, iga kolmas hindab kehvaks oma konkurentsivõimet tööturul. 45% ohvritest kurdab algatus- ja otsustusvõime puudumise üle.

Ohvritel on madalam elatustase kui naistel keskmiselt. Iga teine ohver saab osta vaid esmaseid toidu- ja tööstuskaupu.

Keerulised ja konfliktsed peresuhted. Ohvritel on harva püsiv ja hea kliimaga kooselu. On üsna tüüpiline, et ohvritel on ebapüsivad abielud/kooselud. Pooled neist on juba mitmendat korda abielus/vabaabielus (mitteohvritest 22%). Praeguses abielus mõtleb iga neljas ohver lahkuminekule oma praegusest abikaasast/elukaaslasest.

Naised-mitteohvrid tulevad oma eluga edukamalt toime kui ohvrid, nad suudavad paremini korraldada oma eraelu, aga ka tööelu ja karjääri. Ohvritel on nende pideva pinge ja ohutunde all elades raske ja kurnav oma probleemidega toime tulla.

Paraku on Eesti alles selles etapis, et teadvustada endale probleemi olemasolu. Seni, kuni ei saada aru, et perevägivald on ülimalt ohtlik kuritegevuse vorm, millele pole mingeid õigustusi, ei muutu Eestis midagi. Vägivallatsejatesse suhtutakse mõistvalt, neile tuntakse isegi kaasa. Ohvreid aga taunitakse ja süüdistatakse, sest eeldatakse, et enamasti on nad ise ära teeninud selle, et neid pekstakse ja terroriseeritakse.

Teiste riikide kogemused.

Olukord, kus riik ei suuda perevägivalda tõkestada ja ohvreid õigeaegselt abistada, on ohtlik. Vägivalla hind on kõrge. See pole üksnes haiguspäevad, tervisekahjustused, invaliidistumine, kaotatud inimelud, vaid ka muserdatud psüühikaga lapsed, kes kasvavad üles pideva hirmu ja terrori õhkkonnas. Veelgi enam, Soome sotsioloogide

andmetel järgib iga kolmas vägivaldses peres üles kasvanud mees oma isa vägivaldset käitumist.

Enamik progressiivsetest riikidest võitleb otsustavalt perevägivallega. Perevägivalda tõkestamine eeldab teiste riikide näitel muudatusi kolmes suunas:

Esiteks – uut eetikat suhtumises perevägivalda. Perevägivalda pole võimalik otsustavalt pidurdada kui sellesse suhtutakse leebelt ja mõistvalt. Uue eetilise platvormi kohaselt taunitakse igasugust perevägivalda. Kuritegevuseks loetakse ka kergemad perevägivalda vormid. Ohvril on võimalik saada abi ka juba siis, kui teda vaid ähvardatakse vägivallega.

Teiseks ohvrikeskset lähenemist. Tähelepanu keskmesse tõuseb ohver, tema kannatused, vajadused ja probleemid. Eesti õigustmõistmine kontsentreerub valdavalt kurjategijale, tema süü tõestamisele, õiguste kaitsmisele jne. Ohvrikesksel lähenemisel on primaarne ohvri kiire abistamine (meditsiiniline, materiaalne), tema nõustamine (juriidiline, psühholoogiline), isoleerimine vägivaltatsejast jne.

Kolmandaks ühtse tugivõrgustiku loomist. Perevägivalda probleemidega tegelemine ei asetse üksnes politsei õlgadel. Loodud on tugivõrgustik, kuhu kuuluvad spetsialiseeritud med.töötajad haiglate juures, sotsiaaltöötajad, turvakodud, naisorganisatsioonid jne.

Eestis peaks lahenduste leidmine toimuma järgmistes suundades:

1. Vägivallajuhtumid tuleb avalikustada. Naisi tuleb julgustada vägivallast rääkima ja teatama politseile.
2. Vägivallatsejaid tuleb karistada. Perevägivalda puhul saab kõige raskemate juhtumite puhul vaid 5-6% vägivallatsejatest karistuse. Eesti vajab spetsiaalset perevägivaldaalast seadust, mis võimaldaks vägivallatsejaid korrale kutsuda ka kergemate juhtumite korral ja annaks politseile rohkem õigusi kaitsta ohvrit ning vägivallatsejat perest eemaldada
3. Politsei vajab koolitamist. Eesti politseil puuduvad teadmised ja psühholoogiline ettevalmistus, et aidata ohvrit.
4. Ohvritele on vaja mitmekülgset abi. Eestis puudub koostöö politsei, sotsiaaltöötajate, meedikute jt. vahel, et kiiresti aidata ohvril saada arstiabi, psühholoogilist toetust, turvatunnet, et vägivald ei jätkuks. Ohvrid on Eestis üksi oma muredega. Koos politseiga tuleb koolitada ka arste, sotsiaaltöötajaid, psühholooge jt., et nad oskaksid ohvreid aidata ja et ohvrid võiksid neid usaldada. Välja tuleb töötada efektiivne koostöömudel eri instantside nagu politsei, sotsiaaltöötajad, meedikud jt. vahel.